

Vabariigi Valitsuse määruse
„Kaali maastikukaitseala kaitse-eeskiri” eelnõu
SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Looduskaitseaduse § 10 lõike 1 alusel on Vabariigi Valitsusel õigus võtta ala kaitse alla ja kehtestada ala kaitsekord. Eelnõukohase määrusega muudetakse olemasoleva maastikukaitseala kaitsekorda, täpsustatakse kaitse-eesmärke ja vähendatakse kaitstava ala pindala.

Kaali maastikukaitseala (edaspidi *kaitseala*) asub Saare maakonnas Pihkla vallas Kaali ja Kõljala külas.

Kaitsealal asuvad meteoriidikraatrid (kraatriväli) on võetud kaitse alla Vabariigi Valitsuse 19. augusti 1938. a otsusega nr 671 maa-ala looduskaitse alla võtmise kohta. Eesti NSV Ministrite Nõukogu 6. aprilli 1959. a määrusega nr 119 „Riiklike maastikuliste, geoloogiliste, botaanilis-zooloogiliste keelualade ja nende piiride kehtestamine” moodustati riiklik geoloogiline kaitseala Kaali meteoriidikraatrid, mis koosnes seitsmest lahustükist. Territoriaalseks kaitsealaks laiendati kraatreid Eesti NSV Ministrite Nõukogu 24. septembri 1979. a määrusega nr 497 „Looduskaitsealade edasise väljaarendamise kohta”. Kaitseala piire ja kaitsekorda uuendati Vabariigi Valitsuse 14. novembri 2000. a määrusega nr 360 „Kaali maastikukaitseala kaitse-eeskiri”.

Vastavalt looduskaitseaduse § 91 lõikele 1 kehtivad enne selle seaduse jõustumist kaitse alla võetud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord seni, kuni looduskaitseaduse alusel kehtestatakse uued kaitse-eeskirjad. Seega ei võeta määrusega kaitse alla uut ala, vaid kinnitatakse kaitse all olevale alale kehtivate õigusaktide kohane kaitsekord.

Eelnõukohase määrusega muudetakse looduskaitseaduse § 13 lõike 1 alusel olemasoleva maastikukaitseala kaitsekorda, kaitse-eesmärke, vähendatakse maastikukaitseala pindala, muudetakse tsoneeringut ja kehtestatakse maastikukaitsealale uus kaitse-eeskiri. Muudatuse on tinginud vajadus tagada piirkonna loodusväärtuste (eelkõige sambliku- ja samblaliikide) parem kaitse.

Vabariigi Valitsuse määruse eelnõu on koostanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Riina Noormägi (tel 452 7755, e-post riina.noormagi@keskkonnaamet.ee), eelnõu kaitsekorra otstarbekust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Nele Saluveer (tel 447 7386, e-post nele.saluveer@keskkonnaamet.ee), eelnõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna peajurist Lüüli Junti (tel 680 7435, e-post lyyli.junti@keskkonnaamet.ee) ja SA Keskkonnaõiguse Keskuse jurist Siim Vahtrus (tel 742 4524, e-post siim@k6k.ee), eksperdihinnangu on andnud Timo Kark (tel 5348 3518, e-post timokark@yahoo.com), keeleliselt toimetanud Siiri Soidro (tel 640 9308, e-post siiri.soidro@tlu.ee).

2. Eelnõu sisu, piirangute ja kaitse alla võtmise põhjendus

2.1. Kaitse-eesmärkide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Kaitseala peamine kaitse-eesmärk on kaitsta meteoriidikraatreid ja neid ümbritsevat pärandkultuurimaastikku. Lisaks kaitstakse I kaitsekategooria sammaltaime tõmbilehist tiivikut (*Fissidens arnoldii*), II kaitsekategooria samblikuliiki jalaka-kauss-samblikut (*Gyalecta ulmi*), III kaitsekategooria sammaltaime kähar-põõsammalt (*Thamnobryum alopecurum*) ning käsitiivalisi, kes kõik on arvatud II kaitsekategooriasse, ning nende kasvukohti ja elupaiku. Elupaigaks nimetatakse kõiki paiku, mida loom oma elu jooksul regulaarselt kasutab: pesitsuspaiku, talvitumispaiku, toitumispaiku, rändepeatuspaiku jne.

Vastavalt looduskaitseseaduse §-le 7 on kaitseala kaitse alla võtmise eeldused ohustatus, haruldus, tüüpilisus, teaduslik, ajaloolis-kultuuriline või esteetiline väärtus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus. Kaali maastikukaitseala kaitse all olemise eelduseks on alale eesmärgiks seatud väärtuste ohustatus, haruldus, tüüpilisus ning teaduslik ja ajaloolis-kultuuriline väärtus.

Kaali maastikukaitseala on loodud väärtusliku Kaali meteoriidikraatrite välja ja ümbritseva maastiku kaitseks. Kaali kraatriväli on Eesti üks olulisimaid loodus- ja kultuurimälestisi, mis koosneb üheksast meteoriidikraatrist, millest üks on peakraater, kus asub Kaali järv. Kaali järv koos kõrvalkraatritega on lähisriikides vähesed meteoriidi plahvatuskraatrite rühmi, millel on suur teaduslik väärtus ja mis asub samas hästi ligipääsetavas piirkonnas, kus on infrastruktuur ja muud tingimused teadustöö tegemiseks (Raukas ja Tiirmaa, 1996). Tänu heale ligipääsetavusele on Kaali meteoriidikraatrid ühed kõige põhjalikumalt uuritud meteoriidikraatrid Euroopas ning lisaks on Kaali peakraatri üheks hinnatuimaks omaduseks kraatri klassikaline kuju. Samuti on kraatritel nii arheoloogiline kui ka ajaloolis-kultuuriline väärtus. Kaali järv on olnud muistsetele elanikele oluline ohverduspaik ning peakraatri nõlval asus kindlustatud asula ja ohverdamiskoht (kultuurimälestiste riikliku registri- nr 12602). Alal on üheks peamiseks maastikuelemendiks kiviaiad, millest vanimad asuvad endises mõisasüdames peakraatri ümbruses. Vello Lõugase arvates pidi massiivse kiviaia (laius 2,3–2,7 m ja kivide läbimõõt 1,5–1,8 m) ehituse stiimuliks olema vajadus kaitsta Kaali järve kui tähtsat kultusepaika (Tähearmid Saaremaal, 2007). Lisaks peakraatri nõlval asuvale muistsele asulale on arheoloogilisi leide olnud ka kõrvalkraatritest. Kaali maastikukaitsealal on valdavaks pika ajalooga ja tänini jätkuv põllumajandustegevus, mis on samuti kujundanud kraatreid ümbritsevat maastikku. Sealset maastikku ilmestavaks elemendiks on muu hulgas peakraatri valli kattev mõisaaegne park ja mõisaallee, mis on omakorda kujunenud mitme haruldase ja ohustatud liigi elupaigaks. Lisaks eespool nimetatud arheoloogiamälestistele (kindlustatud asula ja ohverdamiskoht) on alal veel rauasulatuskoht (12603) ning Kaali järve on seostatud paljude legendide ja pärimustega. Kaitsealal paiknevate arheoloogiamälestiste kaitsekorda reguleerib muinsuskaitseseadus. Kaitsealuste mälestiste ja nende kaitsevööndist väljaspool oleval alal tuleb arvestada kultuuriväärtuslike leidude ja arheoloogilise kultuurikihi ilmnemise võimalusega. Vastavaid regulatsioone sätestab muinsuskaitseseaduse § 44³.

Haruldased ja ohustatud kaitsealused liigid

Tõmbilehine tiivik (*Fissidens arnoldii*) on väheste andmete tõttu teadmata arvukuse trendiga taimeliik, mis on Eestis levinud vaid Saaremaal üleujutatavatel lubjakividel Kaali järve (meteoriidikraatri) kaldal (Tõmbilehise tiiviku kaitse tegevuskava eelnõu, eElurikkus). Elupaigana eelistab liik looduslikult üleujutatavate veekogude (järved või jõed) kaldaäärseid varjulisi lubjakive ja ka mulda. Liik on kogu Euroopas haruldane. Eesti leiukoht on üks põhjapoolsemaid liigi levilas ning teistest leiukohtadest isoleeritud. Eesti ohustatud liikide

nimestiku järgi on tegu ohualtis seisus oleva liigiga, mis on arvatud looduskaitsealuse alusel haruldase ja hävimisohus liigina I kaitsekategooria liikide hulka. Tõmbilehise tiiviku peamised ohutegurid on liigne tallamine, veekogu ja selle kallaste reostumine, veekogu loodusliku veerežiimi ja niiskustingimuste muutumine (Tõmbilehise tiiviku kaitse tegevuskava eelnõu).

Jalaka-kauss-samblik (*Gyalecta ulmi*) on samuti väheste andmete tõttu teadmata arvukuse trendiga samblikuliik, mille leiukohad Saaremaal on registreeritud vaid Kaali maastikukaitsealal, lisaks on Eestis kaks leiukohta veel Pärnumaal. Kasvukohana eelistab lubjarikast mulda, vanade laialehiste puude (jalakas ja saar) korpa ja jalameid varjulistes ning niisketes kohtades (Eesti pisisamblikud). Liigi peamised ohutegurid on puuliikide osakaalu ja vanuse muutumine koosluses (eElurikkus). Eesti ohustatud liikide nimestiku järgi on tegu ohualtis seisus oleva liigiga, mis on arvatud looduskaitsealuse alusel haruldase ja hävimisohus liigina II kaitsekategooria liikide hulka.

Kähar põõsassammal (*Thamnobryum alopecurum*) on väheste andmete tõttu teadmata arvukuse trendiga taimeliik. Lisaks ainsale keskkonnaregistri andmetel registreeritud leiukohale Saaremaal Kaali maastikukaitsealal leidub kähar põõsassammalt veel vaid kolmes registreeritud leiukohas, mis asuvad Ida-Virumaal, Läänemaal ja Raplamaal. Elupaigana eelistab paerahnusid ja puude tüvealuseid (Eesti sammalde määraja). Peamised ohutegurid on niiskusrežiimi ja puuliikide osakaalu muutumine koosluses (eElurikkus). Eesti ohustatud liikide nimestiku järgi on tegu ohulähedases seisus oleva liigiga, mis on arvatud looduskaitsealuse alusel ohustatud liigina III kaitsekategooria liikide hulka.

Käsitivaliste peamine ohutegur on häirimine, kuid ka pesapaikade hävimine (õõnsad puud, vanad keldrid jne). Kaali maastikukaitseala on käsitivaliste oluline toitumisala. Alal on registreeritud käsitivaliste seltsi kuuluv **tiigilendlane** (*Myotis dasycneme*), **veelendlane** (*Myotis doubentoni*) ja **põhja-nahkhiir** (*Eptesicus nilssonii*). Tiigilendlane on vähearvukas ning teda on leitud hajusalt üle kogu Eesti. Tiigilendlase puhul on tegemist küllaltki haruldase nahkhiiriga Eestis, kuna tema levila on kitsas. Seevastu veelendlane ja põhja-nahkhiir on Eestis tüüpilised nahkhiirid. Neist veelendlast võib sageli kohata lendamas väiksematel või suurematel veekogudel ning põhja-nahkhiirt aedades ja parkides (MTÜ Suurkõrv). Tiigilendlane ja veelendlane eelistavad elupaigana järvede ja jõgede kaldaalaseid ning põhja-nahkhiir aedaseid ja parke (eElurikkus). Eesti ohustatud liikide nimestiku järgi on tiigilendlase puhul tegu ohulähedases seisus oleva liigiga, kes on arvatud looduskaitsealuse alusel haruldase ja hävimisohus liigina II kaitsekategooria liikide hulka, ning veelendlase ja põhja-nahkhiire puhul ohuvalises seisus olevate liikidega, kes on arvatud looduskaitsealuse alusel haruldaste ja hävimisohus liikidena II kaitsekategooria liikide hulka.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele on Kaali maastikukaitseala kaitse all hoidmine oluline teistegi haruldaste ja ohustatud taime- ja loomaliikide kaitseks. Samas pole nende kõikide eraldi kaitse-eesmärgina nimetamine vajalik, kuna eesmärgiks seatavate katusliikide, nende elupaikade ja koosluste kaitseks kehtestatav kaitsekord tagab kaudselt ka nende kaitse. See tähendab, et kaitsekorra väljatöötamisel on lähtutud kaitse-eesmärgina loetletud liikide ja koosluste ökoloogilistest nõudlustest. Seeläbi tagatakse kaitse kõikidele liikidele, kelle elupaigaks on kaitse-eesmärgiks olev kooslus, või ka neile liikidele, kelle elupaigalised eelistused sarnanevad eesmärgina loetletud katusliikide omadega. Kaitseala kaitse-eesmärgiks on seatud need kooslused ja kaitsealused liigid, kelle kaitse jaoks on tegemist esindusliku ja soodsa seisundi säilitamiseks olulise esinemisalaga. Kaitse-eesmärgiks on seatud ka need liigid, kelle kaitse sellel alal on loodus- või linnudirektiivist tulenev rahvusvaheline kohustus või kelle soodsa seisundi säilimiseks pikaajaliselt (säilimiseks pikas perspektiivis) ei piisa ainult isendikaitsest. Teisi kaitsealuseid liike ei ole kaitsekorra määramisel aluseks võetud, kuid nende puhul on arvestatud, et eesmärgiks seatavate katusliikide ja koosluste alusel kehtestatav

kaitsekord tagab ka nende kaitse. Kaitse-eeskirjas sätestatud kaalutlusõiguse teostamisel saavutatakse nende liikide puhul kaitse-eesmärk (LKS § 14 lõige 2) LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse kaudu. Teiste sõnadega tuleb nende liikide puhul kaitseala valitseja nõusolekul lubatud tegevusteks ja kaitseala valitseja nõusolekuta keelatud tegevusteks nõusolekut andes arvestada, et kavandatud tegevus ei oleks vastuolus LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse põhimõtetega. Isendikaitse väldib konkreetsete isendite surmamist, kahjustamist ja hävitamist, kuid ei taga nende liikide elupaikade säilimist sellises mahus, et oleks tagatud nende liikide püsiv pikaajaline säilimine nende levikualal.

Lisaks eespool nimetatud loodusväärtustele leidub Kaali maastikukaitsealal III kaitsekategooriasse kuuluvat linnuliiki musträhni (*Dryocopus martius*), keda ei ole loetletud kaitseala kaitse-eesmärgina. Selle liigi puhul tuleb arvestada, et kaitseala valitseja võib tuginedes LKS §-s 55 sätestatud isendikaitse sätetele seada lisaks kaitse-eeskirjas esitatud piirangutele liigispetsiifilisi tingimusi, mis on vajalikud isendikaitseks.

2.2. Loodusobjekti kaitse alla võtmise otstarbekus

Kaali maastikukaitseala on olnud osaliselt kaitse all alates 1938. aastast, kui võeti kaitse alla Kaali meteoriidikraatrid. Maastikukaitseala on suure looduskaitsealase väärtusega eelkõige kui meteoriidikraatrite ja neid ümbritseva pärandkultuurmaastiku kompleks, kus on leidnud elupaiga mitu kaitsealust liiki. Seetõttu on otstarbekas ala ka edaspidi kaitsta.

Kaali kraatriväli on Eesti üks olulisimaid loodus- ja kultuurimälestisi, mis koosneb üheksast meteoriidikraatrist, millest üks on peakraater, kus asub Kaali järv. Kaali peakraatri üks hinnatuim omadus on kraatri klassikaline kuju. Kaali meteoriidikraatrid on lähisriikides väheseid meteoriidi plahvatuskraatrite rühmi, millel on suur teaduslik väärtus ja mis asub hästi ligipääsetavas piirkonnas. Samuti on kraatritel nii arheoloogiline kui ka ajaloolis-kultuuriline väärtus. Ala pärandkultuurmaastiku kujundavad kiviaiad, millest vanimad asuvad endises mõisasüdames peakraatri ümbruses, pika ajalooga ja tänini jätkuv põllumajandus ning peakraatri valli kattev mõisaaegne park ja mõisaallee, mis on omakorda kujunenud mitme haruldase ja ohustatud liigi elupaigaks.

Kaitseala kaitse-eesmärgiks olevatest liikidest leidub alal keskkonnaregistri andmetel jalaka-kauss-samblikku (*Gyalecta ulmi*) väga ohtralt. Tõmbilehise tiiviku (*Fissidens arnoldii*) ja kähara põõsassambla (*Thamnobryum alopecurum*) arvukuse hinnangud puuduvad. Keskkonnaregistri andmetel on kähara põõsassambla leiukoht stabiilne ja elujõuline ning tõmbilehise tiiviku leiukoha seisund on hea. Tõmbilehist tiivikut (*Fissidens arnoldii*) on aastatel 2004–2013, kähara põõsassammalt (*Thamnobryum alopecurum*) aastatel 2004–2013 ja jalaka-kauss-samblikku (*Gyalecta ulmi*) aastatel 2007–2014 inventeerinud Kai Vellak, Kersti Riibak, Nele Ingerpuu, Oliver Parrest ja Maarja Nõmm. Tõmbilehist tiivikut leidub vaid Kaali maastikukaitsealal. Jalaka-kauss-samblikku on lisaks Pärnumaa leiukohtadele veel vaid Kaali maastikukaitsealal. Saaremaal on keskkonnaregistri andmetel registreeritud vaid üks kähara põõsassambla leiukoht ja see asub Kaali maastikukaitsealal.

Kaitseala kaitse-eesmärgiks olevatest käsitiivaliste seltsi kuuluvatest liikidest on keskkonnaregistri andmetel märgatud tiigilendlase (*Myotis dasycneme*) 3 isendit, veelendlase (*Myotis doughtonii*) ja põhja-nahkhiire (*Eptesicus nilssonii*) kummagi 2 isendit. Kaali maastikukaitseala nahkhiiri on inventeerinud 2013. aastal Rein Nellis, Maris Sepp ja Eeva Vinnal. Ala on eespool nimetatud käsitiivalistele oluliseks toitumisalaks ning neid liike ohustab häirimine ja pesapaikade hävimine.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

Kaitseala on algselt loodud maastikuliste objektide, meteoriidikraatrite kaitseks ning kuigi kaitseala roll liikide kaitstes on aja jooksul suurenenud, on siiski peamiseks ala kaitse-eesmärgiks maastiku kaitse. Kaitseala kaitse-eesmärgiks seatud väärtused eeldavad enamasti seisundikaitset, mis on valdavaks kaitseviisiks just maastikukaitsealal. Hoiuala kaitsekord ei võimalda mitme eri rangusega võõndi moodustamist ja vajaliku piirangu rakendamist (nt rahvaürituste korraldamise reguleerimine, majandustegevuse keelamine, maastikukaitse). Hoiuala on mõeldud eelkõige loomastiku, taimestiku ja seenestiku soodsa seisundi tagamiseks. Kuna alal asuvad erinevad loodusväärtused (maastik ja liigid), siis ei ole püsielupaiga moodustamine otstarbekas, sest see moodustatakse peamiselt liikide ja nende elupaikade kaitseks, mitte erineva väärtusega looduskompleksi kaitseks. Eeltoodu põhjal ei ole vajadust muuta kaitstava loodusobjekti tüüpi, milleks on maastikukaitseala.

2.4. Kaitstava loodusobjekti välis- ja võõndite piirid

Kaitseala piiritlemisel on lähtutud põhimõttest, et kaitsealasse on hõlmatud kaitset vajavad loodusväärtused ja loodusväärtustele vajalik puhver ning ala piirid peavad olema looduses selgelt tuvastatavad ja üheselt mõistetavad. Seetõttu on piiritlemisel kasutatud selgepiirilisi ja ajas vähe muutuvaid objekte (teed, mõõdistatud maaüksused, kõlvikupiir ja parema puudumisel mõttelised sirged). Kaitsealal on sihtkaitsevõõndis leiduvate kaitse-eesmärgiks seatud loodusväärtuste (peakraater ja kaitstavad liigid) puhvrina kasutatud piiranguvõõndit, kus asuvad lisaks kaitstavale pärandkultuurmaastikule, mille kaitse on tagatud piiranguvõõndi kaitsekorruga, ka meteoriidikraatrid (kõrvalkraatrid). Kaitseala piir on kantud kaardile, kasutades alusena Eesti põhikaarti (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmeid.

Seni kehtiva kaitse-eeskirja järgi on Kaali maastikukaitseala pindala 83,7 ha, sh sihtkaitsevõõndi pindala 2,3 ha ja piiranguvõõndi pindala 81,4 ha. Kaitse-eeskirja eelnõu kohaselt on Kaali maastikukaitseala pindala 38,6 ha, sh sihtkaitsevõõndi pindala 1,9 ha ja piiranguvõõndi pindala 36,7 ha. Sihtkaitsevõõndist piiranguvõõndisse tsoneeriti 0,2 ha suurune ala ja 0,2 ha suurune ala sihtkaitsevõõndist arvati kaitse alt välja. Piiranguvõõndist sihtkaitsevõõndisse tsoneeriti 0,02 ha suurune ala ja 44,9 ha suurune ala piiranguvõõndist arvati kaitse alt välja. Planeeritavast pindalast moodustab eramaa 31,4 ha, riigimaa 2,6 ha ja munitsipaalmaa 4,2 ha ning jätkuvalt riigi omandis olev maa 0,4 ha.

Kaitseala pindala väheneb 45,1 ha võrra. Kaitse alt välja arvatavast alast 44,6 ha moodustab eramaa ja 0,5 ha riigimaa. Kaitse alt välja arvatavate alade puhul on suures ulatuses tegu elamu-, põllu- või heinamaaga ja riigimaal ka transpordimaaga, mille kaitse all olemine ei ole põhjendatud ning kaitse alt välja arvamine ei kahjusta maastikulist tervikut. Kaitsealast on välja arvatud katastriüksused Samliku (katastriüksuse tunnus 59201:001:0231), Järvesaare (59201:001:0251), Antsu (59201:001:0138), Kabeli (59201:001:0121), Jalaka (59201:001:0131), Kuuse (59201:002:0807), Männi (59201:002:0686), Sarapiku (59201:001:0646), Sõstra (59201:002:0439), Tiuksu (59201:002:0477), Sireli (59201:002:0480), Silvia (59201:002:0483), Silvia (59201:002:0482), Tammiku (59201:002:0478), Siidisauna (59201:002:0475), Sara (59201:002:0476), Kadaka (59201:002:0479), Rauna (59201:002:0044), Rauna (59201:002:0045), Järve (59201:002:0804), 21130 Masa-Putla tee (59201:002:0679), Tånava (59201:002:0049), Saare (59201:002:0431), Põlluotsa (59201:001:0292) ja 21130 Masa-Putla tee (59201:001:0511) tervikuna ning Kaali maastikukaitseala 1 (59201:001:0718), Kooli (59201:002:0264), Kundratsi (59201:002:0481), 21131

Masa-Kaali tee (59201:002:0681), Allika (59201:001:0647), Kaasiku (59201:002:0504), Vahtra (59201:001:0406) ja Järvepõllu (59201:002:0805) osaliselt.

Vastavalt eelnõukohasele kaitse-eeskirjale koosneb Kaali maastikukaitseala ühest sihtkaitsevööndist ja ühest piiranguvööndist. Sihtkaitsevööndisse jääb 1,7 ha riigimaad ja 0,2 ha munitsipaalmaad. Piiranguvööndisse jääb 31,4 ha eramaid ja 0,9 ha riigimaid, 4 ha munitsipaalmaid ning 0,4 ha jätkuvalt riigi omandis olevat maad. Sihtkaitsevööndi režiim on vajalik Kaali meteoriidikraatri (peakraatri) loodusliku arengu tagamiseks ja kaitsealuste liikide (samblad, samblikud, käsitiivalised) elupaikade ja kasvukohtade säilimiseks. Sihtkaitsevööndi kaitsekord võimaldab seada kaitsekorralduslikke piiranguid (uute ehitiste püstitamise keelamine, majandustegevuse, sh metsamajanduse keelamine jms), mille kaudu hoitakse ka tüüpilist maastikuilmet ja kaitstakse kogu looduse mitmekesisust. Piiranguvöönd hõlmab valdavalt majanduslikult kasutatavat ala, kus asub hoonestus ja muud rajatised. Piiranguvööndi moodustamisel on jälgitud, et maastikukaitsealasse oleksid haaratud kõik kõrvalkraatrid ning neid ümbritsev pärandkultuurmaastik, mis moodustavad ühtse maastikulise terviku.

Kaitseala põhjaosas järgib välispiir katastripiire (59201:001:0424 ja 59201:001:0718) kuni Kaali maastikukaitseala 1 maaüksuse (59201:001:0718) kirdenurgani (koordinaadid X 422 201,338 Y 6 471 079,285), kust piir läheb diagonaalselt mõttelise sirgena sama maaüksuse piiripunkti koordinaatidega X 422 210,897 Y 6 471 072,645. Seejärel ristub välispiir kiviaiaga punktis koordinaatidega X 422 219,257 Y 6 471 069,643 ning kulgeb mööda kiviaeda, jättes kiviaia kaitseala koosseisu, kuni ristub Kooli maaüksuse (59201:002:0264) põhjapiiriga. Seejärel järgib piir eespool nimetatud maaüksuse, Muru maaüksuse (59201:002:0265) ja Kundratsi maaüksuse (59201:002:0481) piiri, jõudes Kundratsi maaüksuse (59201:002:0481) piiri ristumispunkti põllumaa ja metsa vahelisel kõlvikupiiril, suundub välispiir mööda põllumaa serva lõunasse kuni punktini koordinaatidega X 422 469,040 Y 6 470 957,850, kust läheb risti üle puistu samal maaüksusel asuva põllumaa kõlvikupiiri punkti (X 422 486,830 Y 6 470 957,590). Põllumaa nurgast järgib välispiir mõttelist sirget kuni Kadaka (59201:002:0479) maaüksuse (jääb kaitsealast välja) loodenurgani. Sealt läheb piir mööda maaüksuse katastripiiri ja sirgjooneliselt üle Masa–Kaali tee (59201:002:0681) ning ristub Taru maaüksusega (59201:002:0831) punktis koordinaatidega X 422 498,011 Y 6 470 901,453. Seejärel järgib kaitseala välispiir katastripiiri kuni Taru maaüksuse (59201:002:0831) idanurgani, sealt läheb piir mõttelise sirgena üle Allika maaüksuse (59201:001:0647) ja Rauna (59201:002:0044) maaüksuse (jääb kaitsealast välja) loodenurka. Edasi kulgeb piir mööda katastripiire kuni Rauna (59201:002:0045) maaüksuse (jääb kaitsealast välja) edelanurgani. Seejärel kulgeb välispiir mööda Järvepõllu maaüksuse (59201:002:0805) välispiiri, kuni ristub kraaviga (jääb kaitseala koosseisu) ning kulgeb edasi mööda kraavi kuni ristuva teeni ning sealt edasi suundub välispiir mööda nimetatud teed kirde poole (jättes tee kaitsealast välja) kuni punktini koordinaatidega X 422 644,738 Y 6 470 398,925, kust piir läheb mõttelise sirgena, kuni ristub Kaasiku maaüksuse (59201:002:0504) idapoolse piiriga punktis koordinaatidega X 422 649,758 Y 6 470 398,925. Sellest punktist edasi järgib välispiir katastripiiri kuni Kreebi (59201:002:0758) maaüksuse (jääb kaitsealast välja) loodenurgani, kust kulgeb diagonaalselt üle Kaasiku (59201:002:0504) maaüksuse Järvepõllu (59201:002:0805) maaüksuse lõunanurka (X 422 248,752 Y 6 470 329,642). Sealt kulgeb piir mööda mõttelist sirget Välja (59201:002:0432) maaüksuse (jääb kaitseala koosseisu) edelanurka. Edasi jälgib välispiir eespool nimetatud maaüksuse piiri, kuni ristub 21131 Masa–Kaali tee (59201:002:0681) maaüksuse piiriga. Sealt jälgib välispiir eespool nimetatud maaüksuse piiri kuni punktini koordinaatidega X 422 057,851 Y 6 470 688,806, sealt mõttelise sirgena üle 21131 Masa–Kaali tee (59201:002:0681) maaüksuse Vahtra (59201:001:0406) maaüksuse (jääb kaitseala koosseisu) edelanurka. Sealt mööda eespool nimetatud maaüksuse piiri kuni punktini koordinaatidega X 422 018,872 Y 6 470 740,032 ning sirgjooneliselt üle Vahtra maaüksuse kuni punktini koordinaatidega

X 421 993,270 Y 6 470 775,849. Edasi läheb piir paralleelselt mõttelise sirgena mööda 5920032 Kaali puiestee (59201:001:0615) maaüksust, jättes puiestee kaitseala koosseisu, kuni punktini koordinaatidega X 421 809,188 Y 6 470 655,863, kust edasi kulgeb piir mõttelise sirgena, kuni ristub 21130 Masa–Putla tee (59201:001:0511) maaüksusega (jäeb kaitsealast välja). Edasi järgib välispiir katastripiire.

Eelnõu ekspertiis on teinud ettepaneku jätta Kaali maastikukaitseala koosseisu Järvesaare (59201:001:0251), Antsu (59201:001:0138), Vahtra (59201:001:0406), Põlluotsa (59201:001:0292), Järvepõllu (59201:002:0805) ja Saare (59201:002:0431) maaüksus tervikuna ning Samliku (59201:001:0231), Allika (59201:001:0647) ja Tänavaga (59201:002:0049) maaüksus osaliselt. Eespool nimetatud maaüksused on suure inimõjuga ning seal puudub otsene seos kraatrite ja pärimuskultuuriga. Seepärast arvatakse need maaüksused Kaali maastikukaitsealast siiski välja, kuna neil ei ole kaitseala seisukohast olulist väärtust. Lisaks on eelnõu ekspertiis teinud ettepaneku Kundratsi (59201:002:0481) maaüksusel kasutada välispiirina kinnistut läbivat teed kõlvikupiiri asemel ning Kaasiku (59201:002:0504) maaüksusel kinnistut läbivat kiviaeda mõttelise sirge asemel. Kundratsi maaüksusel kasutatakse siiski kaitseala välispiirina kõlvikupiiri, kuna tee kasutamisel välispiirina arvatakse kaitseala koosseisu aiamaana kasutatav ala, millel ei ole kaitseala seisukohast olulist väärtust. Kaasiku maaüksusel kasutatakse kaitseala välispiirina siiski mõttelist sirget, kuna kiviaeda kasutamisel kaitseala välispiirina arvatakse kaitseala koosseisu täiendavalt metsamaad, millel ei ole kaitseala seisukohast olulist väärtust. Eespool nimetatud ettepanekute arvestamata jätmine ei ole vastuolus Kaali maastikukaitseala kaitse-eesmärkidega, kuna Kaali maastikukaitseala on eelkõige loodud selleks, et kaitsta meteoriidikraatreid ja neid ümbritsevat pärandkultuurimaastikku.

Kaitsealale jääb Kaali sihtkaitsevöönd, mille kaitse-eesmärk on Kaali meteoriidikraatri (peakraatri) ja kaitsealuste liikide ning nende elupaikade ja kasvukohtade kaitse. Sihtkaitsevööndi puhul on tegemist hooldatava sihtkaitsevööndiga. Hooldatava sihtkaitsevööndi kaitsekorra rakendamine tagab paremini seal olevate hooldust vajavate kaitsealuste liikide elupaikade ja kasvukohtade soodsa seisundi. Sihtkaitsevööndisse on tsoneeritud peakraater ja selle nõlvadel olev puistu, mis on kasvukohaks ja elupaigaks eesmärgiks seatud kaitsealustele liikidele.

Põhjaosas ühtivad Kaali sihtkaitsevööndi piir ja kaitseala välispiir kohani, kus välispiir ristub kiviaiaga (X 422 219,257 Y 6 471 069,643) ning kulgeb edasi mööda kiviaeda kuni punktini koordinaatidega X 422 232,178 Y 6 471 020,042, kust suundub edasi mõttelise sirgena vastutulevate teede ristumispunktini (X 422 226,080 Y 6 470 976,261) ja seejärel sirgjooneliselt kuni palliplatsi põhjanurgani (palliplats jääb kaitsealast välja), sealt mööda palliplatsi põhjaserva ning seejärel diagonaalselt mõttelise sirgena Kaali maastikukaitseala 1 maaüksuse (59201:001:0718) lõunanurka. Edasi järgib sihtkaitsevööndi piir maaüksuse piiri. Varasemast Kaali sihtkaitsevööndist arvati välja 0,12 ha Kooli maaüksusest (59201:002:0264), mis tsoneeriti Kaali piiranguvööndisse, ning 0,02 ha samast maaüksusest arvati sihtkaitsevööndisse. Seega arvati kokkuvõttes munitsipaalmaa sihtotstarbega Kooli maaüksusest (59201:002:0264) 0,1 ha Kaali sihtkaitsevööndist välja.

Kaitsealale tsoneeriti üks Kaali piiranguvöönd, kuhu kuulub ülejäänud maa-ala, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse.

2.5. Kaitsekord

2.5.1. Kaitsekorra kavandamine

Kaitsekorra väljatöötamisel on arvestatud kaitsealal leiduvaid loodusväärtusi (eksperdid Rein Nellis, Maris Sepp, Eeva Vinnal, Kai Vellak, Kersti Riibak, Nele Ingerpuu, Oliver Parrest ja Maarja Nõmm) ning kaitseala tsoneeringu ja kaitse-eeskirja kohta koostatud eksperdiarvamust (Timo Kark).

Kaitse-eeskirjaga kehtestatavad piirangud on sätestatud ulatuses, mis tagab kaitsealal leiduvate liikide ja looduslike elupaikade soodsa seisundi ning on proportsionaalne saavutatavale efektile.

Kaitseala kaitse-eeskiri seab kitsendused omandiõigusele (PS § 32). Keskkonda mõjutava tegevuse õigusliku regulatsiooni aluseks on PS §-st 5 tulenev loodusvarade ja loodusressursside kui rahvusliku rikkuse säästva kasutamise põhimõte. Elu- ja looduskeskkonna säästmise ja sellele tekitatud kahju hüvitamise kohustus tuleneb PS §-st 53. Tulenevalt PS §-dest 5, 32 ja 53 ning keskkonnaseadustiku üldosa seaduse ja looduskaitseseaduse alusel võib omandiõigust piirata. Omandiõiguse põhiollemuse säilimiseks peavad seadusest tulenevad piirangud olema proportsionaalsed ehk piirangu eesmärgi saavutamiseks sobivad, vajalikud ja mõõdukad. Kaitse-eeskirjaga piirangute seadmise eesmärk on alal leiduvate loodusväärtuste säilimine. Alale kaitse tagamisega ja tegevustele piirangute seadmisega ala loodusväärtused säilivad, loodusväärtusi kahjustavate tegevuste elluviimisel need hävivad. Järgnevates kaitsekorra peatükkides on esitatud kitsenduste kaupa põhjendused, miks vastavad piirangud on vajalikud.

Vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele on kaitseala tsoneeritud sihtkaitsevööndiks ja piiranguvööndiks. Leebem kaitse-eeskirja seaks ohtu kaitseala eesmärkide saavutamise, kuna ei taga kaitse-eesmärgiks olevate liikide säilimist.

Seniste kaitseala piiride muutmiseks ja kaitsekorra uuendamiseks tunnistatakse käesoleva määrusega kehtetuks Vabariigi Valitsuse 14. novembri 2000. a määrus nr 360 „Kaali maastikukaitseala kaitse-eeskiri”.

2.5.2. Kaitsekorra üldpõhimõtted

Kaitse-eeskirja kohaselt on inimestel lubatud viibida ning korjata marju, seeni ja muid metsa kõrvalsaadusi kogu kaitsealal. Inimeste liikumist ja loodusandide kasutamist pole piiratud, kuna see ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist.

Telkimine ja lõkke tegemine on lubatud õuemaal ja kohas, mis on kaitseala valitseja nõusolekul selleks ette valmistatud ja tähistatud. Telkimine ja lõkke tegemine väljaspool selleks ettevalmistatud ja kaitseala valitseja nõusolekul tähistatud kohta on lubatud ainult kaitseala valitseja igakordsel nõusolekul. Kaitseala valitseja saab anda nõusolekut näiteks lõkke tegemiseks liigi elupaiga hooldustööde käigus või muul põhjendatud juhul, seades vajaduse korral lõkke tegemisele tingimusi, et vältida kaitsealuste liikide elupaikade kahjustamist. Õuemaal olulised loodusväärtused puuduvad, mistõttu ei lähe lõkke tegemine ja telkimine seal kaitse-eesmärgiga vastuollu, erinevalt sellest, kui lõket tehakse või telgitakse juhuslikus kohas, kus see võib kahjustada kaitstavate liikide kasvukohtasid. Eramaal telkimisel ja lõkke tegemisel peab arvestama keskkonnaseadustiku üldosa seaduse §-des 35–36 sätestatud.

Kaitsealal on lubatud sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine teedel ning jalgrattaga sõitmine radadel. Teistel juhtudel on sõidukiga ja maastikusõidukiga sõitmine lubatud järelevalve- ja päästetöödel, kaitseala valitsemise ja kaitse korraldamisega seotud tegevusel, kaitseala valitseja

nõusolekul teostataval teadustegevusel ja kaitse-eeskirjaga lubatud töödel. Maastikusõidukiga sõitmist erandina teedel käsitleb LS § 154. Kavandatavad liikumispiirangute leevendused on kooskõlas looduskaitseseadusega ja nende tõttu ei seata ohtu kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Mootorsõidukiga sõitmise lubamine ainult teedel on õigustatud, sest nii ei kahjustata kaitstavat maastikku. Erandina on näiteks kaitse-eeskirjaga lubatud töödel võimalik sõita ka väljaspool teid. Erandite hulka kuuluvad muu hulgas metsamajandustööd, kuna piiranguvööndis on uuendusraie kaitseala valitseja nõusolekul lubatud, ja põllumajandustööd, et põllukultuure hooldada. Väljaspool teid on lubatud sõita ka liinirajatiste hooldustöödel, sest kaitsealal asuvad elektriliinid, mida on kaitse-eeskirja kohaselt lubatud hooldada.

Kaitsealal on lubatud jahipidamine, kuna see ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Arvestada tuleb jahieeskirjast ja -seadusest tulenevate piirangutega.

Kaitseala valitseja nõusolekul on kaitsealal lubatud mootorita ujuvvahendiga sõitmine. Teadustöö ning rahvaürituste korraldamise eesmärgil võib osutada vajalikuks kasutada Kaali järvel liikumiseks mootorita ujuvvahendit ja pontoonidel parve vms. Kaitseala valitseja nõusoleku nõue mootorita ujuvvahendiga sõitmiseks võimaldab seada tingimusi, mis aitavad tagada kaitstavate liikide soodsat seisundit.

Kaitsealal on lubatud kalapüük, kuna see ei kahjusta kaitseala loodusväärtusi. Samas tuleb arvestada kalapüüki reguleerivates õigusaktides sätestatud. Kaitsealal asuv veekogu Kaali järv ei ole aktiivselt kalastamiseks kasutatav, kuna järv on kalade elutegevuseks vähesobiv.

Käesolev kaitse-eeskirja eelnõu ei reguleeri kaitsealal pilliroo ja adru varumist, kuna nendeks tegevusteks sobilikud kohad kaitsealal puuduvad. Lisaks ei reguleeri kaitse-eeskirja eelnõu piiranguvööndis veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmist ning sihtkaitsevööndis olemasolevate maaparandussüsteemide hoiutöid ja veerežiimi taastamist. Piiranguvööndis ei asu ühtegi veekogu ja sihtkaitsevööndis puuduvad maaparandussüsteemid. Lisaks on sihtkaitsevööndis asuva Kaali järve veetase looduslikult reguleeritud ja selle veetaset ei ole muudetud. Ka ei reguleerita alal poollooduslike koosluste ilme ja liigikoosseisu tagamiseks vajalikke tegevusi, kuna poollooduslikud kooslused alal puuduvad.

2.5.3. Tegevuste kooskõlastamine kaitseala valitsejaga

Tegevused, mis on keelatud, kui selleks ei ole kaitseala valitseja nõusolekut, on määratud vastavalt looduskaitseseaduse § 14 lõikele 1. Kaitseala valitseja nõusolekuta on kaitsealal keelatud muuta katastriüksuse kõlvikute piire ja sihtotstarvet, koostada maakorralduskava ja teha maakorraldustoiminguid, kehtestada detail- ja üldplaneeringut, lubada ehitada ehitusteatise kohustusega või ehitusloakohustuslikku ehitist, sealhulgas lubada püstitada või laiendada paadisilda, anda projekteerimistingimusi ja ehitusluba ning rajada uut veekogu, mille pindala on suurem kui viis ruutmeetrit, kui selleks ei ole vaja anda vee erikasutusluba, ehitusluba ega esitada ehitusteatist, ja jahiulukeid lisasõta.

Kaitseala valitseja ei kooskõlasta tegevust, mis kaitse-eeskirja kohaselt vajab kaitseala valitseja nõusolekut, kui see võib kahjustada kaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist või kaitseala seisundit. Kui tegevust ei ole kaitseala valitsejaga kooskõlastatud või tegevuse juures ei ole arvestatud kaitseala valitseja kirjalikult seatud tingimusi, mille täitmisel tegevus ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärgi saavutamist või kaitseala seisundit, ei teki isikul, kelle huvides nimetatud tegevus on, vastavalt haldusmenetluse seadusele õiguspärast ootust sellise tegevuse õiguspärasuse suhtes.

Praktikas on tingimuste esitamine kõige enam kasutatav võte, millega välditakse kaitsealadel majandustegevuse kahjustavat mõju. Enamasti ei keelata tegevust, mis on kaitse-eeskirjas lubatud kaitseala valitseja nõusolekul, vaid püütakse kaalutlusõiguse kaudu leida lahendusi, kus tegevus loodusväärtusi ei kahjusta, ühitades looduskaitse ja arendushuvid.

2.5.4. Sihtkaitsevöönd

2.5.4.1. Sihtkaitsevööndi eesmärgid

Sihtkaitsevöönd on kaitseala osa seal väljakujunenud või kujundatavate loodusväärtuste säilitamiseks. Kaitsealal on Kaali sihtkaitsevöönd.

Kaali sihtkaitsevööndi eesmärk on Kaali meteoriidikraatri (peakraatri), kaitsealuste liikide, milleks on tõmbilehine tiivik (*Fissidens arnoldii*), jalaka-kauss-samblik (*Gyalecta ulmi*) ja kähar põõsassammal (*Thamnobryum alopecurum*) ning käsitiivalised, ning nende kasvukohtade ja elupaikade kaitse.

2.5.4.2. Lubatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on lubatud rahvaürituse korraldamine selleks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ja tähistatud kohas. Rahvaürituse korraldamine selleks ettevalmistamata kohas on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul. Kaali sihtkaitsevööndisse jääb üks kaitseala valitseja nõusolekul ettevalmistatud ja tähistatud RMK Kaali puhkekoht. RMK Kaali puhkekoht sisaldab teeradu, pinke, treppe, infostende ja kaht vaateplatvormi. Rahvaürituse korraldamine sihtkaitsevööndis on lubatud ning kaitseala valitseja nõusolekut rahvaürituse korraldamiseks ei ole vaja, kui sellel osalejad liiguvad vaid kraatrit ümbritsevatel teedel ja radadel ning rahvaürituse läbiviimisel kasutatakse olemasolevat taristut. Küllastajate juhuslikku liikumist peakraatri nõlvadel ei piirata, kuna see ei koorma ala pinnast ohustaval määral. Juhuslikku liikumist erosiooniohtlikul alal saab ära hoida radadele piirete paigaldamise ja teavituse teel. Järskudel nõlvadel liikumine ei ole ka küllastajatele turvaline. Valitseja nõusoleku saamise nõue ettevalmistamata kohas rahvaürituse korraldamiseks annab võimaluse määrata rahvaürituse läbiviimiseks sobilik koht, et vältida elustiku häirimist (kaitse-eesmärgiks seatud liigid, eeskätt kividel ja puudel kasvavad samblad ja samblikud) ja maastiku kahjustamist (nt võimalik erosioonioht) juhuslikus kohas. Kaitseala valitseja saab vajaduse korral seada nõusoleku andmisel tingimusi, et rahvaürituse korraldamine ei ohustaks kaitse-eesmärgiks seatud loodusväärtusi. Seega on kavandatud piisav paindlikkus ürituste võimaldamiseks juhul, kui need ei ohusta loodusväärtusi.

Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud kaitsealuste liikide elutingimuste säilitamiseks vajalik tegevus ja peakraatrit ümbritseva koosluse kujundamine vastavalt kaitse-eesmärgile, kusjuures kaitseala valitsejal on õigus esitada nõudeid puistu koosseisu ja täiuse osas. Kuna Kaali maastikukaitsealal paikneb hulganisti loodusväärtusi, siis on oluline tagada nende esinduslikkuse säilimine või paranemine liikide elutingimuste parandamise kaudu (näiteks puude ja põõsarinde harvendamine ning käsitiivalistele varjekastide paigaldamine). Kaitseala valitseja nõusoleku nõue peakraatrit ümbritseva koosluse kujundamiseks võimaldab seada tingimusi peakraatrit ümbritseva puistu, mis on kasvukohaks ja elupaigaks kaitse-eesmärgiks seatud liikidele, hooldamiseks ning raieteks. Tingimuste seadmise võimalus aitab tagada kaitstavate liikide soodsat seisundit. Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud olemasolevate ehitiste hooldustööd ja tootmisotstarbeta ehitiste püstitamine kaitseala tarbeks, kusjuures kaitse-eesmärgi saavutamiseks on lubatud ehitisi püstitada ka ehituskeeluvööndis. Sihtkaitsevööndisse jäävateks ehitiseks, mis vajavad hooldust, on näiteks Kaali meteoriidikraatri ääres olevad RMK Kaali puhkekohas asuvad kaks vaateplatvormi ning

trepid. Kaitseala valitseja nõusoleku nõue ehitiste hooldamiseks võimaldab seada hoiutöödele tingimusi, et tagada loodusväärtuste soodsat seisundit. Uute ehitiste püstitamist kinnistu tarbeks ei lubata, sest selleks puudub vajadus ning see kahjustab kaitse-eesmärgiks seatud meteoriidikraatrit ja kaitsealuste liikide kasvukohti ja elupaiku. Lubatakse tootmisotstarbeta ehitiste püstitamist kaitseala valitseja nõusolekul vaid kaitseala tarbeks, sealhulgas ehituskeeluvööndisse, kui selleks peaks edaspidi tekkima vajadus (nt tulenevalt liigikaitsest täiendava laudtee või muude külastusrajatiste rajamine (sh rahvaürituste läbiviimiseks vajalikud ajutised ehitised)). Kaitseala valitseja nõusolekul on sihtkaitsevööndis lubatud tee või tehnovõrgu rajatise püstitamine kaitsealal paikneva kinnistu tarbeks. Hoonestatud alasid sihtkaitsevööndisse ei jää, kuid tulevikus võib tekkida vajadus piiranguvööndis asuvatel kinnistutel tee või tehnovõrgu rajatiste püstitamiseks (nt internetikaabel või juurdepääsutee). Seetõttu võib osutada vajalikuks piiranguvööndisse rajatise rajamisel läbida osaliselt sihtkaitsevööndit (nt kaabli paigaldamine mööda olemasolevat teed, mis jääb osaliselt sihtkaitsevööndisse). Kaitseala valitseja saab kaaluda tee või tehnovõrgu rajamise võimalikkust lähtuvalt alal leiduvatest loodusväärtustest ja vajaduse korral seada tingimusi loodusväärtuste kaitseks. Uusi teid ja tehnovõrgurajatise on lubatud püstitada, kui selle tulemusel ei kahjustata kaitsealuste liikide kasvukohtasid ja elupaiku.

2.5.4.3. Keelatud tegevused sihtkaitsevööndis

Sihtkaitsevööndis on keelatud, arvestades kaitse-eeskirjaga sätestatud erisustega, majandustegevus ja loodusvarade kasutamine. Vastavalt majandustegevuse seadustiku üldosa seadusele on majandustegevus iga iseseisvalt teostatav, tulu saamise eesmärgiga püsiv tegevus, mis ei ole seadusest tulenevalt keelatud. Tegevus, mille suhtes on kehtestatud teatamis- või loakohustus, loetakse samuti majandustegevuseks ka juhul, kui selle eesmärk ei ole tulu saamine. Seega kõik kaitse-eeskirja kaitsekorra üldpõhimõtete peatükis või sihtkaitsevööndite peatükis reguleeritud tegevused, mis on määrusega lubatud ja mida tehakse tulu saamise eesmärgiga, ning tegevused, mis on lubatud kaitseala valitseja nõusolekul ja millega kaasneb teatamis- või loakohustus, on kaitsealal lubatud majandustegevus. Kaitse-eeskirjaga lubatakse sihtkaitsevööndis majandustegevust, mis ei kahjusta kaitseala kaitse-eesmärki või seisundit. Loodusvarade kasutamise piirang on vajalik peakraatri ja eespool nimetatud kaitstavate liikide ning nende kasvukohtade ja elupaikade säilitamiseks.

2.5.5. Piiranguvöönd

2.5.5.1. Piiranguvööndi eesmärgid

Piiranguvöönd on kaitseala osa, mis ei kuulu sihtkaitsevööndisse. Kaitsealal on Kaali piiranguvöönd. Piiranguvööndi kaitse-eesmärk on meteoriidikraatrite (kõrvalkraatrite) ja neid ümbritseva pärandkultuurmaastiku ilme säilitamine.

2.5.5.2. Lubatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on lubatud majandustegevus, arvestades kaitse-eeskirjas sätestatud erisustega, rahvaürituse korraldamine ning biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine põllu- ja õuemaal. Piiranguvööndis rahvaüritusel osalejate arvu kaitse-eeskirjaga ei reguleerita, kuna piiranguvööndi puhul on tegu suures osas õuemaaga või põllumajanduslikult kasutatava maaga ning seal rahvaürituse korraldamine ei sea ohtu kaitseala kaitse-eesmärke. Biotsiidi, taimekaitsevahendi ja väetise kasutamine väljaspool põllu- ja õuemaad põhjustab muutusi liigilises koosseisus, mis omakorda kahjustab maastiku tervikilmet.

Kaitseala valitseja nõusolekul on piiranguvööndis lubatud uue ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine. Piiranguvööndisse jäävad õuealad, kus ei paikne loodusväärtusi, mida

ehitustegevus kahjustaks, kuid kaitseala valitseja nõusoleku nõue ehitise püstitamisel on sätestatud seepärast, et kahjustatud ei saaks üldine maastikuilme.

Lisaks on kaitseala valitseja nõusolekul piiranguvööndis lubatud uuendusraie ning puidu kokku- ja väljavedu külmumata pinnaselt. Kaitseala valitseja võib lubada puidu kokku- ja väljavedu, kui pinnas seda võimaldab. Kaitsealal on lubatud uuendusraie, kuna Kaali maastikukaitsealal ei ole inventeeritud kaitsealuseid metsa-elupaigatüüpe. Kaitseala valitseja nõusolek võimaldab vajaduse korral raiele seada lisatingimusi lähtuvalt kaitsealuste liikide (nt musträhn) olemasolust (pesitsusajast) või maastikuilme säilitamise vajadusest. Uuendusraie langi suurusele piirangut ei seata, kuna piiranguvööndisse jääb vaid 5,2 ha metsa hajusate puistutena üle kogu piiranguvööndi.

2.5.5.3. Keelatud tegevused piiranguvööndis

Piiranguvööndis on keelatud maavara kaevandamine, uue maaparandussüsteemi rajamine, puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine. Kuna alal on hulganisti põllumaad, siis on võimalus sinna rajada metsakultuure, mistõttu on puhtpuistute kujundamine ja energiapuistute rajamine keelatud. Tegevus vaesestab juba olemasoleva metsa looduslikku mitmekesisust ja seab ohtu kogu maastikuilme säilimise.

3. Menetluse kirjeldus

Kaali maastikukaitseala kaitse-eeskirja eelnõu dokumentide avalik väljapanek toimus ajavahemikul 10.–30. oktoobrini 2016. a Keskkonnaameti Lääne regiooni Kuressaare kontoris ja Pihla Vallavalitsuses. Teade kaitse-eeskirja avaliku väljapaneku ja avaliku arutelu kohta ilmus 5. oktoobril 2016. a üleriigilise levikuga ajalehes Postimees ning 8. oktoobril 2016. a kohalikus ajalehes Saarte Hääl. Väljaandes Ametlikud Teadaanded ilmus kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise teade 4. oktoobril 2016. a. Kaali maastikukaitseala kaitse-eeskirja muutmise eelnõu materjalidega oli võimalik tutvuda ka Keskkonnaameti koduleheküljel. Keskkonnaameti Kuressaare kontoris toimus 10. novembril 2016. a kaitse-eeskirja avalik arutelu, milles osales viis inimest, kes kõik on Keskkonnaameti töötajad.

Looduskaitseseaduse §-s 9 sätestatud kaitse alla võtmise menetluse käigus saadeti tähtkirjaga teade kaitse-eeskirja eelnõu avalikustamise kohta 42 maaomanikule, sh Riigimetsa Majandamise Keskusele, Maanteeametile ja Pihla Vallavalitsusele. Teavitust saadeti ka Saare Maavalitsusele, Keskkonnainspektsiooni Saaremaa büroole ja Muinsuskaitseametile. Kirjas paluti teha parandusettepanekuid ja esitada vastuväited. Kirjad sisaldasid teadet, et kui vastuväiteid ega ettepanekuid kirjas nimetatud tähtjaks ei esitata, loetakse seda kaitse-eeskirja muutmise eelnõuga nõustumiseks.

Avaliku väljapaneku ajal esitas ettepaneku eelnõu muutmiseks üks maaomanik ja Muinsuskaitseamet. Kaasiku katastriüksuse omanik tegi ettepaneku muuta määruse eelnõud nii, et Kaali maastikukaitseala piir lõunas ja läänes kulgeks mööda Kaasiku (59201:002:0504) maaüksuse piiri (sisuliselt tähendanuks kaitseala laiendamist). Keskkonnaamet on seisukohal, et esitatud ettepanek ei ole põhjendatud, kuna sellisel juhul arvatakse kaitseala koosseisu kaitseala kaitse-eesmärkidest lähtuvalt olulise väärtuseta maa-ala ning seatakse sellele maa-alale põhjendamatud piirangud lähtuvalt piiranguvööndi kaitsekorrast. Keskkonnaamet on saatnud laekunud ettepanekule vastuskirja 31. oktoobril 2016. a, kus selgitati ettepaneku tagasilükkamise põhjuseid. Muinsuskaitseamet tegi kaks ettepanekut. Esiteks ettepanek lisada Kaali maastikukaitseala kaitse-eeskirja eelnõu seletuskirja viide, et maastikukaitsealal paiknevad arheoloogiamälestised kindlustatud asula ja ohverdamiskoht (kultuurimälestiste riikliku registri- nr 12602) ning rauasulatuskoht (12603), mille kaitsekorda reguleerib

muinsuskaitseeadus. Kaitsealuste mälestiste ja nende kaitsevööndist väljaspool oleval alal tuleb arvestada kultuuriväärtuslike leidude ja arheoloogilise kultuurikihi ilmumise võimalusega. Vastavaid regulatsioone sätestab muinsuskaitseeaduse § 44³. Teiseks tegi Muinsuskaitseamet ettepaneku, et piiranguvööndi piiritletud võiks maastikukaitseala põhjapoolsel küljel ühtida minimaalselt arheoloogiamälestisi ümbritseva 50 m laiuse kaitsevööndiga. Esimese ettepanekuga Keskkonnaamet arvestas ning lisis eelnõu seletuskirja eespool kirjeldatud viited maastikukaitsealal paiknevatele arheoloogiamälestistele ja muinsuskaitseeaduse §-le 44³. Teine ettepanek ei olnud Keskkonnaameti hinnangul põhjendatud, kuna kaitse-eesmärgiks seatud kraatri ja liikide kaitse on tagatud sihtkaitsevööndi ulatuses ning kõrval asuval põllumaal kavandatud tegevused ei sea eeldatavasti ohtu Kaali maastikukaitseala kaitse-eesmärkide saavutamist. Keskkonnaamet on saatnud laekunud ettepanekutele 2. novembril 2016. a vastuskirja, kus selgitati teise ettepaneku tagasilükkamise põhjuseid.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Määrus ei ole seotud EL õigusega.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on positiivne loodus- ja elukeskkonnale, aidates looduskeskkonna säilitamisega kaasa inimeste põhivajaduste ja elukvaliteedi tagamisele. Määrus aitab paremini tagada Kaali maastikukaitsealal leiduvate liikide, meteoriidikraatrite ja maastiku kaitset. Kehtestatud kaitsekord arvestab ala eesmärgiks olevate väärtuste kaitse vajadusi ja selle rakendamine tagab nende säilimise.

Uue kaitse-eeskirja kehtestamine aitab kaasa rahvusvaheliste kohustuste täitmisele, seega on mõju välissuhetele positiivne. Looduse mitmekesisuse ehk elurikkuse säilitamise ja suurendamise vajaduse sätestavad nii Euroopa 2020 kui ka Ressursitõhusa Euroopa tegevuskava. Sellest tulenevalt on elurikkuse vähenemise peatamiseks ja taastamiseks kinnitatud EL elurikkuse strateegia aastani 2020 (KOM(2011)2441), mis seab liikmesriigile konkreetsed ja mõõdetavad eesmärgid elurikkuse (liikide ja elupaikade seisundi) parandamiseks aastaks 2020. Kinnitatav õigusakt toetab otseselt nende eesmärkide saavutamist.

Kaali maastikukaitseala on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel oluline mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele.

Planeeringud tuleb kooskõlla viia kehtestatud õigusaktidega. Seega mõjutab määruse kehtestamine ka kehtestatud planeeringuid. Teadaolevalt vastuolusid kehtivate planeeringutega ei ole, mistõttu oluline mõju selles küsimuses puudub. Eelnõu avalikustamise käigus saadeti kohalikele omavalitsustele ja maaomanikele arvamuse avaldamiseks eelnõu materjalid. Selle käigus ei esitatud vastuväiteid, et määruse jõustumine takistaks kehtivate planeeringute teostamist. Looduskaitseeaduse § 9 lõike 71 punktide 3 ja 4 järgi on avalikustamise üks eesmärk saada menetlusosalistelt neile teadaolevaid andmeid, mis on seotud eelnõuga.

Vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb määruse jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane suurenemine. Maamaksuseaduse § 4 lõike 3 kohaselt hakkab maamaksusoodustus kehtima kaitse-eeskirja jõustumisele järgneva aasta 1. jaanuaril. Maamaksuseaduse § 4 lõike 1 punkti 1¹ kohaselt kaitsealade sihtkaitsevööndi maalt maamaksu ei maksta ja § 4 lõike 2 kohaselt makstakse looduskaitseeaduse §-s 31 sätestatud piiranguvööndi maalt maamaksu 50% maamaksumäärast. Määruse jõustumisel laekub

maamaksu Pihhla vallale ligikaudu 76 eurot aastas rohkem, kuna Kaali maastikukaitseala pindala väheneb.

Vastavalt looduskaitseeaduse §-le 20 võib riik kokkuleppel kinnisasja omanikuga omandada kinnisasja, mille sihtotstarbelist kasutamist ala kaitsekord oluliselt piirab, kinnisasja väärtusele vastava tasu eest. Kaali maastikukaitsealale kehtestatav kaitsekord ei sea olulisi kitsendusi kinnisasja sihtotstarbelisele kasutamisele ja seega ei teki riigil kohustust nende kinnistute omandamiseks. Täiendavalt eramaad sihtkaitsevööndisse ei arvata.

Riigil ei suurene poollooduslike koosluste toetuste maksmise kulud ning samuti ei suurene metsatoetuste kulud, kuna tegemist ei ole toetuskõlbliku alaga ning kaitseala ei kuulu Natura 2000 võrgustikku.

Kaali maastikukaitseala kaitsekorra uuendamiseega ei arvata kaitsealasse ega kaitseala koosseisus sihtkaitsevööndisse täiendavalt riigimetsa. Seega ei vähene iga-aastane puidutulu Kaali maastikukaitseala moodustamisega.

Määruse jõustumine ei too kaasa uute organisatsioonide moodustamist.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub kümnendal päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu on kooskõlastatud teiste ministeeriumitega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu. Kõik ministeeriumid on kooskõlastanud eelnõu vaikimisi. Vabariigi Valitsuse reglemendi § 7 lõike 4 kohaselt, kui kooskõlastaja ei ole sama paragrahvi lõigetes 1–3 sätestatud tähtaja jooksul eelnõu kooskõlastanud või jätnud seda põhjendatult kooskõlastamata, loetakse eelnõu kooskõlastatuks.